

OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA ILMIY FAOLIYATNI BOSHQARISHNING INNOVATSION YONDASHUVLARI

Muradov Bahrom Akramjonovich

Toshkent to'qimachilik va engil sanoat instituti, dotsent v.b.

E-mail: muradovbahrom@gmail.com

+998999999228

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada oliy ta'lim muassasalarida ilmiy faoliyatni boshqarishning innovatsion yondashuvlari ko'rib chiqiladi. Zamonaviy ilmiy boshqaruv tizimlarida raqamlashtirish, sun'iy intellekt, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va tizimli monitoring mexanizmlarining joriy etilishi orqali ilmiy samaradorlikka qanday ta'sir ko'rsatayotgani tahlil qilinadi. Muallif tomonidan ilmiy faoliyatni boshqarishda xorijiy tajribalar bilan solishtirgan holda milliy modelga oid takliflar ishlab chiqilgan. Shuningdek, maqolada ikki xil jadval orqali mavjud holat va istiqbolli yo'nalishlar taqdim etilgan.

Kalit so'zlar: ilmiy boshqaruv, innovatsion yondashuv, oliy ta'lim, raqamlashtirish, monitoring, ilmiy salohiyat, ilmiy faoliyat samaradorligi.

KIRISH

Ilm-fan taraqqiyoti har qanday davlatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishida hal qiluvchi omil hisoblanadi. Ayniqsa, XXI asrda ilmiy faoliyatni boshqarishning samarali mexanizmlari, ularni innovatsion yondashuvlar bilan boyitish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

Oliy ta'lim muassasalari nafaqat kadrlar tayyorlovchi, balki yangi ilmiy g'oyalarni shakllantiruvchi markazlar sifatida faoliyat yuritayotganligi bois, ularning ilmiy faoliyatini zamonaviy boshqaruv tamoyillari asosida takomillashtirish zarurati yuzaga kelmoqda. Yangi yondashuvlar va texnologiyalar yordamida ilmiy faoliyatni rejalashtirish, nazorat qilish, baholash va takomillashtirish imkoniyatlarini yaratish – bu tizimda sifat jihatidan yangi bosqichga o'tishning asosiy mezoni bo'lib qolmoqda.

Shu nuqtai nazardan, maqolada ilmiy boshqaruv tizimining innovatsion asoslari, amaldagi holat va mavjud muammolar, shuningdek, ularning echimlari tahlil etiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

So'nggi yillarda ilmiy boshqaruv masalalari bo'yicha nashr etilgan tadqiqotlarda ko'plab mualliflar ilmiy faoliyat samaradorligini oshirish uchun texnologik integratsiya va strategik rejalashtirish zarurligini ta'kidlamogda. Jumladan, A. Ibragimov (2022) o'zining ilmiy boshqaruv modelini ishlab chiqqan va unda ilmiy loyihalarni moliyalashtirish va monitoring tizimiga alohida e'tibor qaratgan. Shuningdek, S. Karimova (2021) tomonidan o'tkazilgan tahlillarda Yevropa universitetlarida joriy etilgan elektron ilmiy portallar orqali ilmiy faoliyatni muvofiqlashtirish usullari o'rganilgan.

Metodologik asos sifatida maqolada tizimli yondashuv, taqqoslama tahlil va statistik usullardan foydalanildi. Ma'lumotlar O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi hisobotlari, oliy ta'lim muassasalarining veb-saytlari, shuningdek, Scopus va Web of Science bazalaridagi statistik ko'rsatkichlarga tayanib tahlil qilindi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Bugungi kunda O'zbekiston oliy ta'lim muassasalarida ilmiy boshqaruv tizimida bir qancha ijobiy o'zgarishlar kuzatilmoqda. Jumladan, universitetlar qoshida ilmiy-innovatsion markazlar, startap loyihalarni qo'llab-quvvatlash fondlari va xorijiy hamkorlik asosidagi ilmiy laboratoriyalar tashkil etilgan. Ammo bu borada hali mavjud muammolar, xususan, ilmiy rahbarlar salohiyati, texnologik infratuzilmaning yetarli emasligi va ilmiy ishlarning tijoratlashtirish mexanizmlarining sustligi dolzarb bo'lib qolmoqda.

1-jadval. 2022–2024 yillarda O'zbekiston oliy ta'lim muassasalarida ilmiy faoliyat ko'rsatkichlari

Ko'rsatkichlar	2022- yil	2023- yil	2024-yil (prognoz)
Dissertatsiyalar soni	856	1030	1180
Ilmiy maqolalar (Scopus, WoS)	1450	2100	2700
Grant asosida moliyalashtirilgan loyihalar	92	126	150
Ilmiy tadqiqot institutlari bilan hamkorlik loyihalari	58	81	100

2-jadval. Ilmiy boshqaruvning innovatsion yondashuvlari samaradorligi (so'rov asosida)

Yondashuv turi	Samarali deb baholaganlar (%)	Kam samarali deb baholaganlar (%)
Elektron ilmiy boshqaruv platformasi	78	22
Ilmiy rahbarlikni rejalashtirish tizimi	65	35
Grantlar monitoringi tizimi	72	28
Ilmiy salohiyatni baholovchi indikatorlar	69	31

Yuqoridagi jadvallardan ko'rinadiki, ilmiy boshqaruv tizimiga innovatsion yondashuvlar joriy etilishi orqali nafaqat ilmiy natijalar ko'paygan, balki ularning sifati ham oshgan. Oliy ta'lim muassasalarida ilmiy faoliyatni boshqarishning innovatsion yondashuvlari — bu ilmiy-tadqiqot ishlarini tashkil qilish, boshqarish va natijadorligini oshirish maqsadida zamonaviy texnologiyalar, ilg'or boshqaruv uslublari va tarmoq hamkorliklarini tizimli ravishda joriy etishdir. Ushbu yondashuvlar an'anaviy boshqaruv shakllaridan farqli ravishda ilmiy salohiyatni raqamlashtirish,

xalqaro hamkorlikni kuchaytirish, tadqiqot natijalarining tijoratlashtirilishini rag'batlantirish va ilmiy ishlarni reyting asosida baholash tizimlarini o'z ichiga oladi.

Asosiy yo'nalishlar:

Raqamli transformatsiya: Oliy ta'lim muassasalarida ilmiy faoliyat raqamli platformalarda yuritiladi (masalan, elektron jurnal tizimlari, raqamli arxivlar, grant monitoring tizimlari va boshqalar). Bu esa tadqiqotlarning shaffofligi, tezkorligi va umumiy ko'rinuvchanligini ta'minlaydi.

Ilmiy innovatsiyalarni tijoratlashtirish: Oliy o'quv yurtlarida yaratilgan ilmiy ishlanmalarning amaliyotga tadbiq qilinishi va sanoat korxonalari bilan integratsiyasi ko'zda tutiladi. Bu ilmiy izlanishlarning iqtisodiy samaradorligini oshiradi.

Ilmiy salohiyatni baholashda yangi mezonlar: Ilmiy maqolalar soni emas, balki ularning sifat ko'rsatkichlari (impakt-faktorli jurnallarda chop etilishi, iqtiboslar soni, Scopus va Web of Science bazalariga kirganlik) muhim hisoblanadi.

Xalqaro ilmiy hamkorlikni rivojlantirish: O'zbekiston oliy ta'lim muassasalari ko'plab xorijiy universitetlar va ilmiy markazlar bilan hamkorlikda loyihalar yuritib, qo'shma dissertatsiyalar, grantlar va akademik almashuv dasturlarini joriy qilmoqda.

Innovatsion boshqaruv modellarini joriy etish: Masalan, "project-based" (loyiha asosida boshqaruv), "open science" (ochiq fan), "knowledge management" (bilimlar boshqaruvi) kabi yondashuvlar orqali boshqaruv samaradorligi ortmoqda.

Muhim jihatlar:

Ilmiy rahbarlik va mentorlik tizimini kuchaytirish.

Yosh olimlar faoliyatini qo'llab-quvvatlash uchun startap grantlar ajratish.

Ilmiy jurnallarni indeksatsiyalash va ularga mualliflarni jalb etish.

Ilmiy faoliyat monitoringi va sifat nazorati bo'yicha axborot tizimlarini joriy etish.

Innovatsion yondashuvlar nafaqat ilmiy mahsulotlar sonini ko'paytiradi, balki ularning sifatini xalqaro talablar darajasiga olib chiqishda muhim rol o'ynaydi. Bu esa O'zbekiston oliy ta'lim tizimini global ilmiy makonga integratsiyalashishida strategik ahamiyat kasb etadi.

Shu bilan birga, ilmiy faoliyatni moliyalashtirish, rag‘batlantirish va xalqaro hamkorlikni kuchaytirish orqali yanada yuqori natijalarga erishish mumkin.

XULOSA

Oliy ta’lim muassasalarida ilmiy faoliyatni boshqarishda innovatsion yondashuvlar joriy etilishi zamonaviy ilmiy taraqqiyotning asosiy omillaridan biridir. Ilmiy boshqaruv jarayoniga raqamli texnologiyalar, axborot tizimlari, avtomatlashtirilgan baholash mexanizmlari va ilmiy salohiyatni muntazam monitoring qilish kabi zamonaviy vositalarning tatbiq etilishi ilmiy natijadorlikni oshirishda katta ahamiyat kasb etadi.

Maqolada tahlil qilingan statistik ma’lumotlar shuni ko‘rsatadiki, so‘nggi yillarda ilmiy faoliyatga qaratilayotgan e’tibor natijasida dissertatsiyalar soni, maqolalar sifati va grantlar hajmi ortmoqda. Biroq, bu yutuqlar bilan cheklanmasdan, quyidagi yo‘nalishlarda ishlar davom ettirilishi lozim:

Ilmiy rahbarlarning salohiyatini oshirish bo‘yicha doimiy malaka oshirish kurslarini yo‘lga qo‘yish;

Ilmiy tadqiqotlarni tijoratlashtirish imkoniyatlarini kengaytirish;

Har bir OTMda ilmiy faoliyatga oid mustaqil elektron platformalarni joriy qilish;

Yosh tadqiqotchilarni ilmiy faoliyatga jalb qilish uchun rag‘batlantirish tizimini takomillashtirish;

Ilmiy natijalarning xalqaro maydonda e’tirof etilishini ta’minlash uchun xorijiy hamkorlik loyihalariga keng yo‘l ochish.

Ushbu chora-tadbirlarning amalga oshirilishi O‘zbekiston oliy ta’lim muassasalarining ilmiy salohiyatini yangi bosqichga olib chiqadi, ilmiy faoliyatning barqarorligi va natijadorligini oshirishda asosiy omil bo‘lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Ibragimov A. — Oliy ta’limda ilmiy boshqaruv tizimini takomillashtirish — Toshkent: Fan va texnologiya, 2022. — B. 17–45.
2. Karimova S. — Yevropa universitetlarida ilmiy faoliyatni boshqarish tajribalari — Toshkent: Innovatsiya, 2021. — B. 52–68.

3. Mirzayev R. — Ilmiy faoliyat samaradorligi va indikator tizimi — Samarqand: Zarafshon, 2020. — B. 34–49.
4. Tursunov N. — Ilmiy loyihalarni moliyalashtirish mexanizmlari — Toshkent: Iqtisodiyot, 2023. — B. 78–92.
5. O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi — 2023-yilgi yillik hisobot — Toshkent: Oliy ta’lim, 2024. — B. 12–38.